

Janáček Leoš (1854-1928)

Kompozytor czeski, urodzony na Morawach, także teoretyk muzyki i folklorysta

Urodził się w rodzinie o muzycznych tradycjach, jako dziewiąte spośród czternaściorga dzieci wiejskiego nauczyciela i chórmistrza. Muzyką zajmował się także jego dziadek, nauczyciel wiejski, organista i śpiewak. W wieku 11 lat, po śmierci ojca został wysłany do przyklasztornej szkoły muzycznej w Starym Brnie, gdzie uczono śpiewu, gry na instrumentach, działała orkiestra i chór. Po odbyciu praktyki nauczycielskiej przeniósł się do Pragi, by pogłębiać swoje muzyczne wykształcenie w szkole organowej (lata 1874-75). Po zdaniu kolejnych egzaminów uzyskał tytuł nauczyciela muzyki (1880 r.). Przez kilka miesięcy studiował w konserwatorium lipskim i wiedeńskim (lata 1879-1880), pragnął także kontynuować studia u Antona Rubinsteina w Petersburgu, czego jednak nie udało mu się zrealizować z przyczyn finansowych. Już w trakcie studiów zmuszony był podjąć pracę jako pedagog i dyrygent i z tą działalnością wiązała się jego wczesna twórczość, przede wszystkim chóralna. W 1877 roku zaprzyjaźnił się z [Antoninem Dvořakiem](#).

W 1881 r. poślubił jedną ze swoich uczennic, Zdenkę Schulzovą, na dwa tygodnie przed jej szesnastymi urodzinami. W tym samym roku zorganizował szkołę organową przy założonym przez siebie towarzystwie Krzewienia Muzyki Kościelnej na Morawach; jej dyrektorem i pedagogiem pozostawał przez kolejne 40 lat. W latach 1884-1900 zajmował się działalnością dyrygencką przy stowarzyszeniu Beseda, redagował także stworzone przez siebie czasopismo „Hudební Listy”. Ta intensywna działalność oraz dwuletnia separacja z żoną przyczyniła się do kryzysu twórczego, przezwyciężonego dopiero w roku 1885 r. W 1882 r. urodziła się jego córka Olga, a w 1888 r. syn Vladimír, który zmarł na szkarlatynę w 1890 r. Tragiczne przeżycia wywołane śmiercią młodszego dziecka, a później (w 1903 r.) także córki, pogłębiły trudności jego małżeństwa.

W [operze Jenůfa](#) (lata 1894-1903), jego trzecim dziele operowym, które stało się pierwszym znaczącym sukcesem (choć po prawykonaniu w Brnie w 1904 r. kompozytor musiał czekać aż 12 lat na jej wystawienie w Pradze), znalazły odzwierciedlenie jego badania folklorystyczne oraz wypływająca z nich teoria mowy mówionej, oparta na analizie rytmiki języka czeskiego. Po tym sukcesie stopniowo rezygnował z obciążających go obowiązków dydaktycznych (m.in. odmówił

przyjęcia funkcji dyrektora warszawskiego konserwatorium) i działalności dyrygenckiej (po raz ostatni dyrygował w 1909 r.), coraz intensywniej zajmując się komponowaniem. W tym okresie powstały m.in. kolejna opera *Osud* (*Przeznaczenie*, 1903-07 r., wykonana dopiero 30 lat po śmierci kompozytora) do libretta osnutego na wątkach autobiograficznych, a także cykle fortepianowe *Po zarostlém chodníčku* (*Po zarośniętej ścieżce*, lata 1901-08) oraz *V mlhách* (*We mgle*), których melancholijna ekspresja odzwierciedla przeżycia kompozytora.

Uczucie do poznanej w roku 1917 w kurorcie Luhačovice na Morawach Kamili Stösslovej (1891-1935), stało się źródłem inspiracji arcydzieł ostatniego okresu twórczości. Najbardziej bezpośrednio wpływ ten ujawnia się w operze *Katya Kabanova* (1919-21 r.). Opera *Příhody Lišky Bystroušky* (*Przygody Liszki Chytruski*, 1921-23 r.), to opowieść o nieskończonym cyklu natury, którą można uznać za pierwszą część trylogii o sprawach życia i śmierci. Pozostałe części tej trylogii to *Věc Macropulos* (*Sprawa Macropulos*, 1923-25 r.) oraz *Z mrtvého domu* (*Z martwego domu*, 1927-28 r.), oparta na *Wspomnieniach z domu umarłych* Fiodora Dostojewskiego.

Leoš Janáček, Sinfonietta

W ciągu ostatnich dziesięciu lat życia Janáčka powstał szereg jego wybitnych dzieł: *Msza głagolicka* (1926 r.) oraz najważniejsze utwory instrumentalne — I *Kwartet smyczkowy* wg *Sonaty kreutzerowskiej* Lwa Tolstoja (1923 r.), *Suita Mládí* na sekstet dęty (*Młodość*, 1924 r.), *Concertino* na fortepian, 2 skrzypiec, altówkę, klarnet, róg i fagot (1925 r.), *Capriccio* na fortepian na lewą rękę i instrumenty dęte, *Sinfonietta* (1926 r.) oraz II *Kwartet smyczkowy* *Listy poufne* (1928 r.).

dr Katarzyna Naliwajek-Mazurek

Ciekawostki

Pod koniec wieku XIX Leoš Janáček coraz bardziej interesował się muzycznością mowy ludzkiej, zwierząt i innymi dźwiękami natury. Przez resztę życia nosił przy sobie notatnik, w którym zapisywał usłyszane dźwięki.